

Uus aasta, uued ettevõtmised apteekides

25

D I G I T A L

Kristel Kivimets, MA

Tervise Arengu Instituut, ekspert

Aptekrite tähtsus rahvatervishoiu edendamisel, sealhulgas haiguste ennetamisel, jälgimisel ja toetamisel on viimastel aastatel tõstatunud oluliseks teemaks Eestis. COVID-19 pandeemia on selgelt näidanud, et vaid õdedest ja arstidest ei piisa, et piisaval mahul tervishoiuteenuseid pakkuda, ning apteekritel on suur potentsiaal jõuda inimesteni, kes ühel või teisel põhjusel haiglasse või arsti vastuvõtule ei pöördunud. Näiteks saab tuua vaktsineerimine gripi, puukentsfeliidi

ja ka COVID-i vastu, mida koostöös õdedega juba täna apteekides edukalt pakutakse. Teenust on mugav kasutada, sest enamasti leidub apteeke kodu lähedal. Kindlasti ei asenda see kõiki tervishoiuteenuseid, kuid on hea täiendus olemasolevatele.

Apteekrid on olnud oluline partner ka kahjude vähendamise valdkonnas. Apteekrite tähtsust ilmestab Tervise Arengu Instituudi 2020. aastal korraldatud uuring narkootikumide tarvitavate inimeste seas. Uuringu eesmärk oli hinnata, millised on võimalikud narkootikumide tarvitamise ja tugiteenuste kättesaadavusega seotud ning narkoturul toimunud muutused COVID-19 tõttu kehtestatud üleriigiliste (liikumis)piirangute ajal. Uuring viidi samal ajal läbi mitmes Euroopa ja Ees-Aasia riigis. Selgus, et populaarseimaks süstimisvahendite soetamise kohaks olid kahjude vähendamise keskused ja apteegid. Sarnaste tulemusteni jõuti ka 2020. aastal Kohtla-Järvel narkootikumide süstivate inimeste seas tehtud uuringus, millest selgus, et kui varem soetas 2% uuritavatest

oma süstimistarvikud apteegist, siis aastal 2020 oli see näitaja 11%.

Teenuse osutamine koostöös apteekritega on tõhus meede, et vähendada narkootikumide tarvitamist ja sellest tingitud ühiskondlikku kahju. Esimesena avati nimetatud teenus Tartu Raekoja apteegis. 2021. aasta andmed näitavad selgelt, et teenus on saanud hoo sisse ning leidnud tee abivajajateni. Näiteks võib tuua, et 2021. aastal külastas Tartu apteeki ligikaudu 200 klienti ja jagati ligikaudu 33 000 süstalt. Lisaks süstimistarvikutele jagati klientidele ka kondoomide ja rasedusteste. Apteekrite sõnul tuntakse peale tarvikute jagamise üha enam vajadust osata ka ravivõimaluste kohta nõustamist pakkuda.

Teenus on ajapikku täienenud ning süstaldele ja nõeltele lisaks pakutakse ka uusi turvalisemaks tarvitamiseks mõeldud tarvikuid. Eesmärk on, et inimesed, kes siiski tarvitavad narkootilisi aineid, teeksid seda ohutumalt nii enda kui ka ümbritsevate jaoks, vähendades nii süstimisega seotud tüsistusi kui ka verega levivaid nakkushaiguseid. HIV ja viirushepatiitid ei ole Ees-

tist kadunud. Aastatel 2017–2019 langes Eestis uute HIV-i juhtude arv aastas keskmiselt 8% ja kui 2019 oli 178 uut HIV-i juhtu, siis 2020. aastal oli see number palju väiksem ning uusi HIV-i nakkusi registreeriti 147 inimesel. Selle languse põhjus ei pruugi olla tegelik HIV-i leviku vähenemine, vaid ka vähenenud testimine COVID-19 pandeemia tõttu välja kuulutatud eriolukorras. 2021. aastal registreeriti Terviseameti andmetel 125 uut HIV-i juhtu, mis on viimase kahekümne aasta jooksul küll väikseim number, kuid muretekitav on uute HIV-i juhtude tõus Tartu- ja Pärnumaal. Kuigi uute HIV-i juhtude arv Eestis langeb, oleme siiski Euroopa Liidus uute HIV-i juhtude arvu poolest kolmandal kohal. Meist eespool on vaid Malta ja Läti. Kahjuks puuduvad Eestis esinduslikud andmed B- ja C-viirushepatiitide leviku kohta, mis on mitu korda nakkavamad kui HIV. Mitu uuringut, mida on sõltuvusravi ja kahjude vähendamise klientide hulgas tehtud, näitavad, et C-hepatiiti põeb 80–95% narkootikumide süstivatest inimestest.

Ühe uue meetmena pakutakse kahjude vähendamise teenuse käigus uusi tarvikuid, mis aitavad vähendada nii viirushepatiitide ja HIV-i levikut kui ka süstimisega otseselt seotud veresoonekahjustusi. Uute toodetena pakutakse sh ka apteegis narkootikumide tarvitavatele isikutele filtreid ja kuumutuslusikaid. Filtrid on mõeldud selleks, et vähendada süstimisega seotud tüsistusi, näiteks viiruslikke ja bakteriaalseid infektsioone. Filtrite jagamine on suuresti seotud ka narkoturu muutumisega Eestis. Kui varem oli peamine süstitav aine fentanüül ja selle analoogid, siis viimastel aastatel on fentanüül asendunud mitmesuguste uute ainetega. Süstimiseks kasutatakse erinevaid tablette, mille lahustumisel jäävad ainesse siiski tahked osakesed, põhjustades süstimisel veresoonte

ja organite kahjustusi. Filter asetatakse süstlale ja aine aspireerimine toimub läbi filtri poorse materjali. See aitab vähendada süstitavas aines olevaid lahustumatuid osakesi, mis vereringesse jõudes võivad põhjustada nii veresoonte põletikke kui ka trombe. Filtrid on mõeldud ühekordseks kasutamiseks.

Kuumutuslusikas on väike lamedapõhjaline kauss, milles segatakse ja kuumutatakse mitmesuguseid tarvitatavaid aineid. Need on samuti mõeldud ühekordseks kasutamiseks, et vähendada nakkushaiguste levikut. On teada, et ühine süstalde kasutamine ja taaskasutamine on ohtlik, kuid vähem on teada, et kui aineid tarvitatakse koos, kasutatakse aine valmistamiseks sageli ühist nõud, millest iga tarvitaja saab võtta endale vajaliku doosi. Kui kasutada valmistamisnõud ühiselt, võib kuumutuslusikasse siiski sattuda viiruseid ja baktereid, mistõttu on oluline, et ühekordsete süstalde kasutamisele lisaks tuleb kasutada ka ühekordseid ja individuaalseid valmistamisanumaid. Kuumutuslusikaid on saadaval kahte tüüpi, üks väiksem, mis on mõeldud kuni 1,5 ml lahuste valmistamiseks, kui ka suurem, mis on mõeldud kuni 3,5 ml lahuse valmistamiseks. Lusikatel on ka kuumakindel käepide. Nõustades on oluline soovitada, et pigem kasutada väiksemaid anumaid, sest see on ühe inimese jaoks

piisav ning siis ei toimuks ühisest anumast koostarvitamist.

2022. aasta lubab tulla põnev. Tervise Arengu Instituut otsis uusi partnereid kahjude vähendamise teenuse laiendamiseks, et lisaks Tartu Raekoja apteegile leida uusi apteeke, kes sooviksid panustada teenustesse Eesti eri linnades. Uute apteekide valikul lähtuti infost, et piirkonnas on teenuseid vajavaid kliente ning puuduvad kahjude vähendamise keskused. Samuti sooviti parendada teenuseid ka nendes piirkondades, kus keskused juba tegutsevad, kuid oli vajalik leida teenuseosutajaid ka teistesse linnaosadesse.

Uue teenuse raames kutsuti osalema Pärnu, Rakvere ja Tartu piirkonna apteeke ning rõõm on tõdeda, et uued teenusepakkujad leiti nii Rakverre kui ka Tartusse. Kahjuks Pärnusse teenuseosutajat ei leitud, kuid Tervise Arengu Instituut jätkab läbirääkimisi huvitatud osalistega. Loodame, et selle aasta jooksul leidub teenusepakkuja ka sellesse piirkonda.

Mujal maailmas on apteegid edukad partnerid esmatasandi teenuste osutamisel. Kuigi Eestis see veel võimalik ei ole, on diskussioon käimas ja vajadusi apteekrite kaasamiseks on mitu. Soovime edu ja kordaminekuid uutele apteekidele, kes on leidnud endas soovi parendada nakkushaiguste ja narkomaaniaga seotud probleeme. 🌱